

MARIA KITOVA

CLITICS IN CONSTRUCTIONS FORMED BY A VERB OF VOLITION + INFINITIVE IN THE MEDIEVAL POEMA DE FERNÁN GONZÁLEZ

(Summary)

The article is part of a monograph dedicated to a semantic and functional analysis of constructions with a verb functioning as auxiliary for different degrees of volition + infinitive in the medieval Poema de Fernán González – a problematic text dating from the 13th century which seldom attracts research. The objective of the author is to examine the usage of personal pronouns in the respective composite verbal predicates. The analysis demonstrates that during the historical period under investigation the use of the clitic of the 3rd person singular pronoun *lo* in the function of direct object still abides by tradition, while the innovative use of the dative form *le* instead appears only fleetingly in the analysed text.

1. Статията е част от монография, посветена на семантико-функционалния анализ на сложните предикативни структури^[1], изградени от управляващ глагол за (различни степени на) волеизява + инфинитив в епическата Поема за Фернан Гонсалес. Изборът на произведението е продиктуван от обстоятелството, че – за разлика от Песен за моя Сид^[2], която е обект на непрестанен изследователски интерес, – Поемата за Фернан Гонсалес рядко привлича вниманието на езиковедите, макар че съществуват немалко критични издания на средновековната творба^[3].

За целите на анализа се спираме на двуезичното издание на Е. Полидори (Полидори 1962), съобразено с най-известните критични издания на Поемата за Фернан Гонсалес^[4]. Италианският учен ползва оригиналния ръкопис (Кодекс IV–B–21), запазен в Библиотеката на манастира Сан Лоренсо де Ел Ескориал. Освен критичната версия (вариант А^[5]), придружена с превод на италиански език, към който прибъгваме при тълкуване на някои трудноразбираеми откъси, Полидори предлага и палеографска версия на ръкописа, която тук наричаме вариант В. Съобразяваме се и с двете версии, тъй като вариант В съдържа някои различия, които ни помагат да схванем по-добре смисъла и значението на изследваните конструкции.

2. Реализацията на местоименните клитики във функция на пряко или непряко допълнение е обект на постоянни дискусии в съвременната испанистика; на този проблем са посветени множество синхронни и диахронни трудове. Благодарение на студията на М. Т. Еченике Елисондо (Елисондо 1981), издържана в духа на най-добрите диахронни разработки, разполагаме със солидна основа и достоверни данни, доказващи тезата, че антиетимологичният “*le*-изъм” започва да се проявява в испанския език още през Средновековието. За разлика от “*lo*-изма”, или етимологичната употреба на унаследената клитика *lo* във функция на пряко допълнение, с термина “*le*-изъм” ще назовем употребата на дателната клитика *le* в същата функция.

2.1. Според М. Алвар и Б. Потие (Алвар, Потие 1983), при постепенното изместване на унаследените личноместоименни клитики във функция на пряко допълнение *lo* (< от лат. форма за м. р. *illūm*), *la* (< от лат. форма за ж. р. *illam*) и *lo* (< от лат. форма за ср. р. *illūd*) от клитичната форма на непрякото допълнение *le* (< от дативната лат. форма *illī*), играе съществена роля обстоятелството, че дативната клитика *le* не разполага с отделни форми за различните родове. Това положение води до появата на “нова поредица, основаваща се вече не на падежните различия (етимология), а на родовата кохерентност^[6]. Без конкретна връзка с произхода им в ед. ч. се налагат формите *le* (м. р.), *la* (ж. р.) и *lo* (ср. р.) Процесът предизвиква обособяването на нова личноместоименна подсистема, съответстваща на сериите показателни местоимения^[7] *este, esta, esto; ese, esa, eso* и т. н.” (Алвар, Потие 1983: 127–128)^[8].

2.2. Без съмнение формалните съответствия благоприятстват промяната. Длъжни сме да подчертаем, обаче, наличието на още един съществен момент в процеса на налагането на дателните клитики, доколкото именно той отговаря на целите на настоящето изследване. От прегледа на езиковедската литература личи, че повечето учени разглеждат изместването на етимологичния “*lo*-изъм” от формална гледна точка, като обръщат внимание най-вече на конкуренцията, съществуваща между двете форми, едната от които се «стреми» да се наложи като единствено изразно средство във функция на мъжколично пряко допълнение.

2.3. В нашето изследване проблемът се поставя малко по-различно. Смятаме, че става дума не само за съперничество между етимологичната акузативна клитика *lo* и дателната клитика *le* във функцията на пряко допълнение, а за наличие на по-дълбока конкуренция между две различни функции, чиито корени следва да се търсят още в самия латински език. Споменатата конкуренция води до прогресивното изместване на акузативната клитика. Това има предвид Р. Лапеса (Лапеса 1968: 549), когато твърди, че механизъмът, провокирал изместването на унаследените винителни форми, се свързва с употребата “на датива с голяма група глаголи”^[9], които управляват непряко допълнение в латинския език, и на последвалата «зараза», обхванала и други глаголи, която накрая завладява сферата на мъжколичното пряко допълнение”. В съгласие със С. Фернандес Рамирес (Фернандес Рамирес 1951: 206) приемаме, че дативната клитика *le* завладява сферата на етимологичния акузатив в случаите, когато се употребява вместо съществително име, маркирано по признака | (+) одушевнолично|; последвалата субституция се свързва с доказвания факт, че латинският датив се употребява като “одушевноличен падеж” (Фернандес Рамирес 1951: 191).

2.4. Учените приемат единодушно, че употребата на апокопираната клитика *-l'* във функцията на допълнение (пряко или непряко?) в средновековния испански език изиграва съществена роля при замяната на клитиките (*le* → *lo*). Изпадането на краесловната гласна обаче утежнява тълкуването на функциите на местоименните клитики в стихотворен текст, където е невъзможно да се тълкува еднозначно въпросът, дали апокопираната форма на клитиката функционира като пряко допълнение или трябва да се възприема като своеобразно доказателство за наличие на “*le*-изъм”. За Геснер^[10] “формата *-l'* би могла да е резултат от апокопата както при *le*, така и при *lo*”. Като изхожда от изпадането на краесловните гласни, Р. Х. Куерво (1895) свързва “*le*-изма” с комбинирани фактори от морфологично и синтактично естество. От морфологична гледна точка, според него, често използваните апокопирани личноместоименни форми за първо и второ лице *m'*, *t'* (*me*, *te*), които съвпадат при акузатива и датива, както и апокопираната форма на възвратното местоимение *s'* (*se*), са могли да повлияят и върху третоличното местоимение. В резултат от подобни разсъждения ученият обобщава, че апокопата при личните местоимения в падежна функция е мощен стимулатор на процеса на изместване на акузативните клитики. Е. Щаф (1906)^[11] отхвърля не само евентуалната възможност за фонетично изпадане на гласната *-o* при акузативната форма *lo*^[12], но и аналозите на Куерво. Штаф, както и Р. Менендес Пидал (Менендес Пидал 1958: 255) приемат, че може да изпадне само краесловното *-e* в дателната клитика, която постепенно завзема функционалната сфера на прякото допълнение.

2.5. В съгласие с А. Лъоренте (Лъоренте 1980: 23)^[13] различаваме няколко вида “*le*-изъм” във функцията на пряко допълнение: а) при имена на лица от м. р.; б) при имена на животни от м. р.; в) при имена на предмети от м. р.; г) при пряко допълнение от ср. р., представляващо анафорична употреба на *lo* като референт на дадено изречение или част от него. Резултатите от анализа на фактите сочат следното:

Таблица № 1 Клитики във функцията на третолично пряко допълнение в ед. ч. при предикативни конструкции, образувани от управляващ глагол за волеизява + инфинитив

УПРАВЛЯВАЩИ ГЛАГОЛИ	ФОРМА НА КЛИТИКИТЕ								
	МЪЖКИ РОД						СРЕДЕН РОД		ОБЩО
	ЛИЦА			ПРЕДМЕТИ		ЖИВОТНИ	l'	lo	
	l'	lo	le	l'	lo	lo			
uidar ₀	—	—	2	—	—	—	—	—	2
on dudar de	—	1	—	—	—	—	—	—	1
uerer ₂	2	1	2	—	1	—	—	—	6
on querer ₂	—	—	3	—	1	—	2	—	6
ver el sabor de	—	—	1	—	—	—	—	—	1
oder	2	—	—	—	1	—	—	—	3
on poder	1	4	1	1	—	1	—	1	9
on saber	—	—	—	—	—	—	—	1	1
exar ₁	—	1	—	—	—	—	—	—	1
azer ₁ в леонастична потреба	—	—	—	—	—	—	—	1	1
ever	—	—	—	—	—	—	—	1	1
ver	—	1	—	—	1	—	—	1	3
ver de	—	2	1	—	—	—	—	1	4
ver a	1	—	—	—	—	—	—	—	1
andar	5	—	—	—	1	—	—	—	1
ОБЩИ АБСОЛЮТНИ СТОЙНОСТИ:									
	11	10	10	1	5	1	2	6	
ОБЩО:	31			6		1	8		
%	35,4	32,3	32,3	16,7	83,3	100,0	25,0	75,0	45
ОБЩ ПРОЦЕНТ:	100%			100%		100%	100%		

Таблица № 2 Клитики във функцията на третолично пряко допълнение в мн. ч. при предикативни конструкции, образувани от управляващ глагол за волеизява + инфинитив

УПРАВЛЯВАЩИ ГЛАГОЛИ	ФОРМА НА КЛИТИКИТЕ				
	ЛИЦА		ПРЕДМЕТИ	ЖИВОТНИ	ОБЩО
	los	les ^[14]	los	los	
cuidarse ₁	1	—	—	—	1
querer ₂	2	—	—	3	5
non querer ₂	—	—	1	—	1
poder	1	—	1	—	2
non poder	4	—	—	1	5
dexar ₁	1	1	—	—	2
fazer ₁ с каузативна стойност	—	1	—	—	1
fazer ₁ в плеонастична употреба	—	1	—	—	1
dever	2	—	—	—	2
aver de	1	—	1	—	2
mandar	2	—	—	1	3
ОБЩИ АБСОЛЮТНИ СТОЙНОСТИ:	14	3	3	5	
ОБЩО:	17		3	5	
%	82,4	17,6	100,0	100,0	
ОБЩ ПРОЦЕНТ	100%		100%	100%	23

Таблица № 3 Клитики във функцията на третолично непряко допълнение в ед. ч. и мн. ч. при предикативни конструкции, образувани от управляващ глагол за волеизява + инфинитив

УПРАВЛЯВАЩИ ГЛАГОЛИ	ФОРМИ НА ДАТЕЛНИТЕ КЛИТИКИ			
	В ЕД. Ч.			В МН. Ч.
	l'	le	ge	les
cuidar ₀	—	1	—	—
prometer de	—	—	—	1
non osar	1	—	—	—
querer ₂	—	—	1	1
non querer ₂	—	1	1	—
poder	—	—	1	—
non poder	3	1	—	2
dexar ₁	—	1	—	—
fazer ₁ с каузативна стойност	—	3	—	2
fazer ₁ в плеонастична употреба	1	1	1	1
aver de	—	—	1	—
aver a	1	—	—	—
aver que	1	—	—	—
aver por que	—	—	—	1
mandar	—	—	—	2
dezir que + CC	—	—	—	4
ОБЩИ АБСОЛЮТНИ СТОЙНОСТИ:	7	8	5	14
ОБЩО:	20			14
ПРОЦЕНТ:	35,0%	40,0%	25,0%	100,0%

Таблица № 4 Глаголи, управляващи пряко допълнение в ед. ч.

-l'		СРЕДЕН РОД	le	lo			СРЕДЕН РОД
ЛИЦА	ПРЕДМЕТИ		ЛИЦА	МЪЖКИ РОД		ПРЕДМЕТИ	
sacar	cobrar	creer	matar	feryr	matar	tomar	creer
sojuzgar		alongar	prender	aguardar		astragar	fer~fazer
defender			sacar	foyr		rescebyr	creer
mejorar			dexar	vençer		dar	aver
ver			dar=entregar	sofryr			contar
vuscar			ver	veer			entender
llevar~levar			fablar	cobrar			creefazer
des[a]fyar			ver	vençer			cunplir
matar			matar	fallar			prrovar
sacar				matar			
mandar				anparar			

Таблица № 5 Глаголи, управляващи пряко допълнение в мн. ч.

los			les
МЪЖКИ РОД			МЪЖКИ РОД
ЛИЦА	ПРЕДМЕТИ	ЖИВОТНИ	ЛИЦА
guiar	tomar	comprar	folgar
revolver	amansar	dar	lazarar
valer	cortar	dar	rretraer
tomar		vender	
acorrer		tomar	
foyr			
cozer			
foyr			
salvar			
esperar			
escuchar			
vençer			

2.6. Анализът на клитиките, участващи като аргументи в структурата на предикативните конструкции с управляващ глагол за волеизява + инфинитив, позволява да открием следните явления:

2.6.1. В ексцерпирания езиков корпус липсват случаи на употреба на дателната клитика *le* във функцията на пряко допълнение при имена, назоваващи неодушевени предмети^[15] от м. р. ед. ч.

2.6.2. Впечатлява честотата на употребата на апокопираната клитика във функцията на: а) одушевеностично^[16] пряко допълнение от м. р.; б) пряко допълнение от м. р., маркирано по признака $\{(-) \text{ одушевено}\}$ ^[17]; в) пряко допълнение от ср. р.^[18]. Процентът на употребата на мъжколичните преки допълнения, изразени чрез апокопирана клитика, е доста висок (35,4%); той е по-висок в сравнение с процентите, съответстващи на употребата на етимологичната акузативна клитика *lo* (32,3%) и на антиетимологичната дативна клитика *le* (32,3%). Резултатите не изненадват, тъй като изследваното произведение принадлежи на епоха, свързана със засилена употреба на апокопираната клитика.

2.6.3. В изследването си върху референциалната система на староиспанския език Еченике (Еченике 1981: 126–131) анализира апокопираните форми на клитиките във функцията на преки и непреки допълнения, и стига до следното заключение (Еченике 1981: 127–128):

[...] ранните староиспански текстове не съдържат случаи на изпадане на гласната в тази функция [мъжколично пряко допълнение – М. К.]; същото се отнася и до *Liber Regum*^[19]. Фактът е твърде любопитен, защото тези текстове спадат към епохата на подчертан разцвет на фонетичното изпадане на краесловната гласна при други sluai. Явлението се среща в *Auto de los Reyes Magos*^[20], във *Fazienda*^[21], както и в произведенията на Берсео. [...] Процесът на изпадане на краесловната гласна се засилва и това проличава ясно в *El Libro conplido* – творба, в която процентното изражение достига най-висока стойност. Фактът не ни изненадва, защото споменатото произведение принадлежи на период, когато все още не е настъпила провокираната от Алфонсо X реакция срещу апокопата^[22].

Статистическият анализ на получените резултати позволява на испанската езиковедка да заключи (Еченике 1981: 129–130), че пълните форми на третоличните клитики във функцията на пряко или непряко допълнение вероятно не са били възстановени въз основа на дателната форма *le*.

2.6.4. При анализа на ексцерпирания езиков материал установихме следното (срв. Таблица № 4):

2.6.4.1. Глаголите *matar* (= убивам), *sacar* (= вадя, изваждам) и *ver* (= виждам) управляват преки допълнения, изразени чрез мъжколични имена в ед. ч., като използват и трите варианта на местоименните клитики (*-l*, *lo* и *le*)^[23]. Фактът потвърждава наличието на “*le*-изъм” при изразяването на мъжколични преки допълнения в Поемата за Фернан Гонсалес^[24]. Прави впечатление равностойната употреба на унаследените акузативни клитики и на антиетимологичните дативни клитики във функцията на мъжколични преки допълнения (срв. Таблица № 1). Резултатите не се нуждаят от коментар: те доказват по неоспорим начин размерите на явлението “*le*-изъм” в анализираната поема.

2.6.4.2. Макар и по-рядко “*le*-изъмът” засяга и употребата на клитиките в мн. ч. В изследваните конструкции следните глаголи^[25] управляват мъжколично пряко допълнение в мн. ч. чрез етимологичната клитика *los*: ***acorrer* (подпомагам), *cozer* (пека, изпичам), *escuchar* (слушам), **esperar* (чакам, очаквам), *foyr* (бягам, спасявам се), **guiar* (водя, ръководя), *revolver* (смущавам, обърквам), *salvar* (спасявам), *tomar* (връщам), *valer* (помагам), **vençer* (побеждавам). Три

глагола [folgar (почивам, отпускам се), lazarar (измъчвам, наранявам) и retraer^[26] (обиждам, унизявам)] управляват мъжколично пряко допълнение в мн. ч. чрез дателната клитика les^[27].

2.6.4.3. Внимателният анализ на текста позволява да се доловят някои индивидуални предпочитания на средновековния поет, проявяващи се при избора на клитика в условията на доказана конкуренция между дателната и акузативната форма. Налице е лек превес при употребата на акузативната клитика lo във функцията на мъжколично пряко допълнение, представящо персонажи от т. нар. «неприятелски кръг» на враговете на “добрия граф Фернан Гонсалес”. Неприемливо е да се правят изводи въз основа на ограничен брой примери. независимо от това, споменатото предпочитание би могло да се тълкува като своеобразна индикация за наличие на пренебрежително отношение към персонажите, натоварени с негативна конотация (срв. Таблица № 6):

Таблица № 6^[28] Разпределение на клитиките le / lo във функцията на мъжколично пряко допълнение съобразно с речевите тактики на средновековния поет

le		lo	
ПРИ НОСИТЕЛИ НА ПОЗИТИВНА КОНОТАЦИЯ	ПРИ НОСИТЕЛИ НА НЕГАТИВНА КОНОТАЦИЯ	ПРИ НОСИТЕЛИ НА ПОЗИТИВНА КОНОТАЦИЯ	ПРИ НОСИТЕЛИ НА НЕГАТИВНА КОНОТАЦИЯ
le quisieres sacar	cuydava le matar	cobrar non lo podriemos	non dudo de feryr lo
dexar le non quisiero nunca dar le quisieron	cuydava le prender sola non le quiso ver	ovyeron lo fallar le dexassen verlo	quisiera lo foyr querien lo aguardar
ayve sabor de ver le	nin le quiso fablar ovyeron le de matar		non lo puede foyr sofryr non lo pudieron non lo podian vençer lo avyan de matar

В този смисъл привличат вниманието изводите, до които достига Ж. Шмидли (Шмидли 1972) в статията си, посветена на местоименната референциална система в романа “Утайката” на испанския писател Х. Гойтисоло. Резултатите от изследването на Шмидли маркират няколко възлови момента: а) местоименните клитики le / lo се намират в свободна дистрибуция; б) предпочитането към употребата на акузативната форма lo при неодушевени преки допълнения и на дативната клитика le при одушевеночлини преки допълнения, характерно за съвременния европейски испански език, зависят както от характера на управляващите глаголи, така и от природата на рефериранияте обекти; в) акузативната клитика lo преобладава в диалогова речева форма; при останалите речеви форми (разказ и описания) се среща предимно дателната клитика le; г) долавя се известно предпочитание към употребата на дателните клитики le / les като референти на логическия подлог на инфинитива, и т. н.

БЕЛЕЖКИ

[1] Данните отразяват резултатите от обработката на езиковия материал в монографичното изследване. Обект на анализ в него са около 700 сложни предикативни конструкции с управляващ (модален) глагол за волеизява + инфинитив. Особено внимание се отделя на семантико-функционалните им особености, както и на структурата и разположението на съставните им елементи.

[2] Първият писмено засвидетелстван литературен паметник на романския испански език (XII в.).

[3] Съществува още една важна причина, предопределяща избора ни. Като текст, Поемата за Фернан Гонсалес е едно от най-проблематичните произведения в историята на испанската литература. Въпреки капризите, липсата на подготовка и старание при преписването на документа, текстът крие под грубоватите си одежди стойностни езикови богатства и заслужава да бъде изследван с необходимото внимание. Задълбоченият анализ ни позволи да разкрием немалко случаи, които доказват, че и критичните издатели на Поемата добавят или орязват срички, а понякога и цели думи, в името на по-добрата метрична организация.

[4] Сред тях се открояват критичните издания (Марден 1904); (Висенте 1904); (Пидал 1951).

[5] Вариант А съдържа множество детайли с подчертано архаичен характер в областта на правописа, лексиката и морфосинтаксиса. Навярно това се дължи на стремежа на Полидори да «доближи» максимално текста до оригиналния му прототип.

[6] В (Лапеса 1968: 549) се подчертава, че процесът на подмяната на етимологичния “lo-изъм” е тясно свързан със смяна на функционалната перспектива: опозицията не-лице / лице твърде скоро бива изместена от опозиция по родова

принадлежност.

[7] В испанския език съществуват три серии показателни местоимения: серията *este, esta, esto* (съотв. този тук, тази тук, това тук) насочва към предмети или лица, намиращи се най-близо до говорещия; серията *ese, esa, eso* (съотв. този там, тази там, това там) насочва към предмети или лица, намиращи се най-близо до слушащия; серията *aquel, aquella, aquello* (съотв. онзи, онази, онова) насочва към предмети или лица, които са отдалечени от основните участници в комуникативния акт.

[8] Подобна идея срещаме няколко години по-рано и у Еченике (Еченике 1981: 115). Според вижданията на испанската езиковедка "[...] ако се придържаме към структурните факти, ще забележим, че експанзията на *le* за сметка на акузативната клитика бива подсилена от употребата на симетричните форми *me* и *te*, общи за прякото допълнение в първо и второ лице ед. ч.. Ето защо *le*-измът се разпростира най-вече в сферата на единствено число и не толкова в сферата на множествено число, където испанският език не притежава форма за ср. р., а опозицията *los / les* съответства на формите на показателните местоимения *estos / estas, esos / esas, aquellos / aquellas*".

[9] У (Басолс де Климент 1992: 64–65) се предлага следната класификация на латинските глаголи във връзка със специфичния им валентен режим: "1) Глаголи, които управляват пряко и непряко допълнение. Към тази група спадат глаголи, означаващи «давам, предавам» (*dare, donare, praebere*); «съобщавам, изразявам» (*dicere, nuntiare*); «изпращам, отнасям, донасям» (*ferre, mittere*); «жертвам, унищожавам» (*sacrificare, immolare*) и др. Понякога те се придружават само от непреки допълнения, а това се дължи на факта, че прякото допълнение се подразбира с лекота... 2) Глаголи, които управляват само непряко допълнение. Към тази група спадат [...]: а) безлични глаголи или глаголни изрази [...], като *evenit, contingit, licet*, и т. н.; б) глаголи, които изразяват следните общи идеи: «вредя, благоприятствам» (*prodesse, obesse, adiutare, nocere*); «харесвам се, не се харесвам» (*placere, displicere*); «приближавам се, отдалечавам се» (*appropinquare, iungere, cedere*); «властвам, управлявам, заповядвам» (*moderor, impero, tempero, dominor*); «вярвам, доверявам се, проявявам послушание» (*fidere, auscultare, oboedere*); «изравнявам се, различавам се» (*aequare, discrepare*); «завиждам» (*invidere*), и т. н. Дативната конструкция при току-що изброените глаголи няма абсолютен характер, защото твърде често акузативът измества датива. [...] Тенденцията към изместването на датива от акузатива се засилва още повече в романските езици; [...] В нашия език [испанския – М. К.] е трудно да се разбере към какво следва да се придържаме, защото употребата на предлога «а» при прякото допълнение в тези случаи ни лишава от сигурна опорна точка."

[10] Цит. по (Килис, Кантареро, Албала, Герра 1985: 23–24).

[11] Цит. по (Килис, Кантареро, Албала, Герра 1985: 23–24).

[12] Изпадането на краесловното *–o* в староиспанския език настъпва при определени условия: а) при проклитична употреба; б) при някои лични имена; в) в отделни думи, в които краесловното *–o* най-напред е преминала в *–e*, което изпада редовно през епохата на засилено френско влияние (XII–XIII в.). (По този въпрос вж. Менендес Пидал 1962: 82, § 29, 2-d).

[13] Льоренте разглежда и употребата на дателната клитика за изразяване на преки допълнения – третолични имена от ж. р. В статията не се спираме на този въпрос: ексцерпираният материал не разкрива подобни употреби.

[14] Според (Еченике 1981: 116) "във всяка историческа епоха *le*-измът е бил по-слабо изразен в мн. ч."

[15] Според Еченике (Еченике 1981: 155–156), "*le*-измът" при изразяването на преки допълнения, маркирани по признака | (+) неодоушеност| се среща само в текстове с преобладаваща дателната клитика във функцията на третолично пряко допълнение.

[16] В разработения корпус открихме един-единствен случай на употреба на апокопираната клитика за изразяване на третолично пряко допълнение от ж. р.: срв. строфа 6 (номерация по Полидори) във вариант А; във вариант В фигурира пълната форма на съответната клитика.

[17] В текста фигурира един-единствен подобен случай: прякото допълнение е въведено от глагола '*cobrar*' (възвръщам си нещо), който участва като управляван непълнозначен глагол в отрицателна конструкция с управляващ глагол '*poder*' (мога).

[18] Въз основа на факта, че в староиспанския език краесловното *–o* също изпада, макар и при определени условия, Лапеса (Лапеса 1968: 524–525) защитава идеята, че апокопираната форма на клитиката *–l'* би могла да произлиза и от винителната форма *lo*. Според учения, при формата за ср. р. *lo* обикновено не настъпва апокопа; фактът обаче не следва да се тълкува като пречка за изпадането на краесловното *–o* във формата за м. р. *lo*. В нашия корпус фигурират два случая на употреба на апокопираните клитики във функцията на преки допълнения от ср. р., представящи анафорична употреба на *lo* като референт на част от изречение; и двата случая се откриват в отрицателни предикативни конструкции с управляващ глагол '*querer*' (искам), срв. "*Tant avyan de gozo que creer no l'quisieron...*" [A–688a] ("Така се въодоушевиха, че не пожелаха да го повярват) и "*El uno nin el otro alongar no l'quesieron...*" [A–761a] (Нито единият, нито другият не пожелаха да го отлагат"). Според данните, с които разполагаме, '*creer*' участва в списъка на непълнозначните глаголи, управляващи преки допълнения чрез акузативната клитика *lo*.

[19] Еченике (Еченике 1981: 121, бел. 36) твърди, че текстът, написан на наваро-арагонски диалект, вероятно е създаден между 1194 и 1211 година.

[20] Според Еченике (Еченике 1981: 122, бел. 43) вероятната дата на създаването му "би трябвало да се обвърже с втората половина на XII в., но запазеният до наши дни фрагмент съответства по-скоро на началото на XIII в."

[21] Еченике (Еченике 1981: 121–122, бел. 37) открива в текста някои характерните черти, присъщи на езика през

първата половина на XIII в.

[22] Като се основава на твърдения на Лапеса (Лапеса 1951: 219), испанската езиковедка (цит. съч.: 128, бел. 68) допуска, че споменатата реакция би могла да се отнесе към 1276 г.

[23] Резултатите от анализа напълно подкрепят идеята на Еченике (Еченике 1981: 140), че “колебанието в един и същи контекст, в един и същи текст и даже при едни и същи глаголи е често явление” в анализирания текстове. Испанската езиковедка (пак там: 133) изброява серия от глаголи [acoger (посрещам, приютявам), desonrar (обезчестявам), enforçar (обесвам), fallar (откривам, намирам), ferir (наранявам), levar (вземам, отнасям със себе си), matar (убивам), meter (слагам, поставям), vencer (побеждавам)], колебаещи се при избора на акузативната или дативната клитика.

[24] Да се установи инвентарът на глаголите, които управляват мъжколични преки допълнения в ед. ч. чрез дателна клитика е проблем, който маркираме само частично. Подобен проблем би могъл да бъде обект на друга разработка.

[25] Със звездичка отбелязваме глаголите, които фигурират в списъка на Еченике; с две звездички отбелязваме глаголите, които (по данни на Лапеса) управляват дателен падеж в латинския език.

[26] В списъка на Еченике фигурира само простият глагол ‘traer’ (нося).

[27] И трите случая на “le-изъм” в мн. ч. се откриват в конструкции, образувани от управляващите глаголи с каузативен характер ‘dexar’ (разрешавам, допускам, оставям някого да извърши нещо) и ‘fazer’ (карам някого да извърши нещо).

[28] В таблицата не ключваме случаите на употреба на апокопираната клитика –l’ във функцията на пряко допълнение, защото е невъзможно да се уточни на коя от двете клитики съответства тази форма.

ЛИТЕРАТУРА

Алвар, Потие 1983: Alvar, M. B. Pottier. *Morfología histórica del español*. “Gredos”, Madrid.

Басолс де Климент 1992¹⁰: Bassols de Climent, M. *Sintaxis latina*. “C.S.I.C”, Madrid.

Еченике 1981: Echenique Elizondo, M.ª T. *Sistema referencial en español antiguo: leísmo, laísmo y loísmo*. –In: *Revista Filología Española*, (LVII, 1.º–4.º): 113–175.

Фернандес Рамирес 1951: Fernández Ramírez, S. *Gramática española. Los sonidos. El nombre y el pronombre*. “Manuales de la Revista del Occidente”, Madrid.

Лапеса 1968: Lapesa, R. *Sobre orígenes y evolución del leísmo, laísmo y loísmo*. –In: *Festschrift Walter von Wartburg*, Tübingen.

Льоренте 1980: Llorente, A. *Consideraciones sobre el español actual*. – In: *Anuario de Letras (Méjico)*, XVIII: 5–61.

Марден 1904: Marden, Ch. C. *Poema de Fernán González. Texto crítico con introducción y notas de Charles Carroll Marden*. “The John Hopkins Press”, Baltimore.

Менендес Пидал 1951: Menéndez Pidal, R. *El Conde Fernán González*. –In: *Reliquias de la Poesía Épica Española*: 34–180. “Espasa-Calpe, S.A.”, Madrid.

Менендес Пидал 1962¹¹: Menéndez Pidal, R. *Manual de gramática histórica española*. “Instituto del Libro”, La Habana.

Полидори 1962: Polidori, E. *Poema de Fernán González. Traduzione, ricostruzione, commento, note a cura de Erminio Polidori*. Giovanni Semerano Editore, Taranto.

Килис, Кантареро, Албала, Геппа 1985: Quilis, A. M. Cantarero, M.ª José Albalá, R. Guerra. *Los pronombres le, la, lo y sus plurales en la lengua española hablada en Madrid*. “C.S.I.C.”, Madrid.

Шмидли 1972: Schmidely, J. *Grammaire et statistique: l’alternance le / lo dans l’expression de l’objet pronominal “direct” en espagnol*. –In: *Études de Linguistique Appliquée*, 6: 37–58.